

Vammaisneuvoston lausunto

Pirkanmaan hyvinvointialueen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2023–2026

Yhdenvertaisuuden ja YK:n vammaisten oikeuksien toteutumiseksi hyvinvointialueella kaikissa hyvinvointisuunnitelmissa tulee konkreettisesti näkyä heikommassa asemassa oleva vammaisten henkilöiden erityisryhmä mm. positiivisen erityiskohtelun kautta. Hyvinvointialueella ei ole omaa vammaisten hyvinvointisuunnitelmaa, joten heidän hyvinvointiinsa on siten erityisesti kiinnitettävä ennaltaehkäisyssä huomiointia, jotta yhdenvertaisuus ja vammaisten henkilöiden erityistarpeet tulevat huomioitua kaikilla palvelulinjoilla. Jokaisessa hyvinvointisuunnitelmassa tulee löytyä kautta linjan vammaisille henkilöille suunnattu konkreettinen toimenpide ja sen arviointikriteeri tavoitteiden kohdalla.

Vammaisneuvoston edustaja on hyvinvointisuunnitelman ohjausryhmän ensimmäisessä kokouksessa esittänyt, että hyvinvointialueen tulisi tehdä erikseen vammaisten hyvinvointisuunnitelma. Tähän saatiin vastaukseksi, ettei ole henkilöä, joka sen tekisi. Pirkanmaan hyvinvointialue voisi olla myös tässä urauurtava ja uudistava sekä parantaa vammaisten henkilöiden palveluita ennaltaehkäisevästi välttämällä raskaampia kalliimpia palveluita eikä vain lakisääteisiin palveluiden tuottamiseen keskittyen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on lähettänyt kirjeen hyvinvointialueille 15.12.2022 ([Yhdenvertaisuusvaltuutetun kirje hyvinvointialueille \(syrjinta.fi\)](#)). Kirjeessä todetaan: ”Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisilla, julkista hallintotehtävää hoitavilla yksityisillä toimijoilla, koulutuksen järjestäjillä ja työnantajilla on velvollisuus arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta toiminnassaan. Lisäksi näillä toimijoilla on velvollisuus laatia kaksi yhdenvertaisuussuunnitelmaa: toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma ja työnantajan yhdenvertaisuussuunnitelma. Nämä kaksi yhdenvertaisuussuunnitelmaa toteuttavat eri tarkoitusta, minkä vuoksi niiden sisältö on erilainen eikä niitä tule sekoittaa keskenään.” Vammaisneuvosto pitää erittäin tärkeänä, että lakisääteinen yhdenvertaisuussuunnitelma tehdään sekä koskien asukkaita että henkilöstöä.

Vammaisneuvosto pitää erittäin tärkeänä, että jokaisessa hyvinvointisuunnitelman työryhmässä tulisi olla mukana vammaispuolen edustus varmistamassa vammaisten henkilöiden

erityisryhmän näkyminen kaikissa hyvinvointisuunnitelmissa. Tällä varmistettaisiin huonosti huomioitujen erityisryhmän erityistarpeita ennaltaehkäisevissä palveluissa jokaisella hyvinvointialueen palvelulinjalla konkreettisesti.

Jokaisen toimenpiteen vaikutuksia tulee arvioida vammaisten henkilöiden näkökulmasta. Tätä arviointia varten tulee perustaa asiantuntijataho tai työryhmä, joka seuraa hyvinvointisuunnitelmien toteutumista.

Vammaisneuvosto näkee hyvinvointisuunnitelmia tukevaksi toimenpiteeksi Pirhaan esteettömyysasiantuntijan palkkaamisen. Tarve olisi myös työntekijälle, joka voisi koordinoida vammaisten henkilöiden asioita koskien kaikkia palvelualueita. Tämä edistäisi kaikkien vammaisten henkilöiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti ja tukisi vammaisvaikutusten arviointia. Esteettömyydestä hyötyvät myös useat muut, kuten lapsiperheet ja ikääntyvä väestö.

Pirkanmaan hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2023–2026

Vammaisten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia tulee tukea yli sektorirajojen. Hyvinvoinnin edistäminen ei voi olla vain vammaispalveluilla varassa, koska toteuttavat pääasiallisesti tällä hetkellä vain lakisääteisten palveluiden minimituottamista. Vammaisten henkilöiden tulee saada yhdenvertaisena ennaltaehkäisevää toimintaa ja hyvinvointia tukevia palveluja jokaisella palvelulinjalla. Perhekeskusten ja perhepalvelujen tulee olla esteettömiä ja niiden henkilöstön tulee olla tietoisia vammaisten henkilöiden oikeuksista ja palvelutarpeista.

Hyvinvointialueen tulee kehittää tapoja kuulla vammaisia lapsia ja nuoria itseään, myös vaihtoehtoisilla ja puhetta korvaavilla kommunikaatitavoilla. Sekä kuulla säännöllisesti vammaisia henkilöitä ja heidän omaisiaan palveluiden laadusta ja erityistarpeisiin vastaamisesta.

Peruskoulun päättävälle vammaisille nuorille tulee tarjota nivelvaiheen tukea jatko-opintoihin pääsemiseksi. Vammaisia nuoria ei tule ensisijaisesti ohjata sosiaalipalvelujen asiakkaaksi (esim. päivä- ja työtoimintaan) peruskoulun päätyttyä.

Henkilökohtaisen avun mahdollisuuksia on selvitettävä ja lisättävä perheiden jaksamisen ja lapsen oikea-aikaisen itsenäistymisen tukemisessa nykyistä varhaisemmassa vaiheessa.

Yksilöllisten hyvinvointia edistävien valintojen mahdollistaminen:

Neuvoloissa ja kouluterveydenhuollossa tulee olla keinoja ohjata ennaltaehkäiseviin palveluihin myös muualle kuin vammaispalveluihin, esim. ennaltaehkäisevä sosiaalityö. Haasteena on ammattihenkilöstön koulutuksen puute vammaisia henkilöitä koskevissa asioissa. Perheet eivät saa riittävää ennaltaehkäisevää tukea vammaispalveluista, vaan sitä tulisi saada sosiaalihuollon palveluiden kautta. Varhaisen puuttumisen toimeenpanosta tulee löytyä henkilökunnan koulutus, jotta osaisivat ohjata sosiaalihuollon ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä panostusta sosiaalityön ennaltaehkäisevään toimintaan ilman lastensuojelun asiakkuuden vaatimusta (sosiaalihuoltolaki 8§, 11§, 14§). Tiedon lisääminen vammaisten henkilöiden asioista ja asioiden huomioiminen. Lähtöoreilla tulee jatkossa olla neuvontaa ja ohjausta myös ennaltaehkäisevistä palveluista.

Indikaattoriksi ehdotamme: Seurataan vammaisten henkilöiden lastensuojelun asiakkuuksien ja huostaanottojen määriä sekä ennalta ehkäisevän sosiaalityön määrärahojen kohdentumista vammaisten henkilöiden perheisiin sekä määrärahojen varaamista tälle erityisryhmälle. Näin ehkäisevän sosiaalityön rahoituksen määrän käyttö lisääntyy, jolloin vammaisten henkilöiden perheitä ja vammaisia henkilöitä tuetaan kevyemmällä toimenpiteillä kuin lastensuojelun asiakkuudella tai lakisääteisillä minimi vammaispalveluilla.

Pirkanmaan hyvinvointialueen neuvolasuunnitelma vuosille 2023–2026

Mielen hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen:

Toimenpiteet: Neuvolahenkilökunnan tiedon lisääminen vammaisten henkilöiden perheiden psyykkisen kuormittumisen, tuen tarpeeseen ja keinoja auttamiseen. Koskee niin vammaisia lapsia kuin vanhempina.

Vammaisneuvosto näkee, että 3. tavoite ja toimenpiteet ovat oikea suunta huomioida neopsy- perheiden tuen tarvetta. Vastaavia toimintamalleja tulee käyttää myös muiden erityisryhmien kuten kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla.

Neurolatyöntekijöitä koulutetaan kohtaamaan raskaana olevia vammaisia naisia ja vammaisia vanhempia. Rusetti ry:n Sivuvaunu-opas jaetaan jokaiselle neurolatyöntekijälle. Hyödynnetään VEERA-hankkeessa koulutettuja vertaisäitejä ja järjestöjen vertaistukihenkilöitä ja -perheitä

sekä ammattilaisten koulutuksessa kokemustoimijoita. (<https://www.rusettiry.fi/sivuvaunu/> ja <https://www.rusettiry.fi/vertaisaidit/>)

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen:

Neuvoloissa pitää jakaa tietoa, mistä voi saada vertaistukea. Toimenpiteenä neuvolassa henkilökunta voisi järjestää omalla alueellaan oleville perheille vertaistuellisia tapaamisia mahdollistamalla vertaistuen tarpeessa olevien yhteensaattamista. Neuvolat voisivat luoda vertaistukiverkostoa, perheiden suostumuksella. Neuvoloiden välistä yhteistyötä vertaistuen järjestämisessä olisi hyvä lisätä.

Vammaisneuvosto näkee, että Pirhassa tulee olla enemmän resursseja lastenneuropsykologiaan. Lisäksi lasten puheterapiaa pitää saada Pirhan alueella yhdenvertaisesti ja tarpeen mukaan. Lasten puheterapia ja kuntoutus pitää pystyä toteuttamaan läsnäoloterapiana.

Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma

Yksilöllisten hyvinvointia edistävien valintojen mahdollistaminen:

Kouluterveyskyselyä ei ole suunnattu kommunikointiongelmallisille kuten kehitysvammaisille henkilöille. Heille tulisi toteuttaa vastaavanlainen kysely joko niin, että itse koululainen täyttäisi avustettuna, korvaavien kommunikointikeinojen avulla tai vanhempien avustuksella. Kaikki kyselyt tulisi toteuttaa esteettömästi ja saavutettavasti erityistarpeet huomioiden. Tavoitteiden seurannassa tulisi tehdä saavutettavia ja vammaisten henkilöiden erityisryhmälle kohdennettuja kyselyitä hyvinvoinnin selvittämisen ja seurannan tueksi. Indikaattorina pitää olla saavutettava ja heidän tarpeisiinsa sopiva kouluterveyskysely.

Lisäksi indikaattoriksi ehdotamme, että erilaisin kommunikointikeinoin saavutettavaa tiedonjakamista on käytetty.

Toimenpidesuunnitelmaan tulee lisätä konkreettinen toimenpide vammaisten henkilöiden hyvinvointia koskien, esim. konkreettinen keino, millä vammaisten erityisryhmän hyvinvointia lisätään koulujen ja oppilaitosten välituntitoiminnan, ruokailutilanteiden ja pedagogiikan osalta.

Oppilasterveydenhuollossa tulisi tunnistaa vammaisten lasten ja nuorten erityisiä psyykkisiä kuormittavuustekijöitä, kuten riippuvuus toisten ihmisten antamasta avusta, kokemus omasta

kehosta ja ulkonäöstä, riski tulla syrjityksi kouluyhteisössä, vähemmistöstressi ja mahdollinen palvelujen riittämättömyys / toimimattomuus.

Liikkumisen ja aktiivisuuden edistäminen:

Tavoitteena on mahdollistaa saavutettavaa ja esteetöntä liikkumista ja kulttuurista osallistumista sekä tukea arkiaktiivisuutta. Vammaisneuvosto huomauttaa, että toimenpidesuunnitelmassa ei näy selvästi, miten tätä tavoitetta aiotaan konkreettisesti edistää.

Kuntien hyte-koordinaatiossa tulisi olla konkreettiset toimeenpanosuunnitelmat liikunnan saavutettavuuden ja esteettömyyden edistämiseksi. Toimeenpanosuunnitelmissa tulee olla konkreettisia toimia, kuten erilaiset harrastus-, liikunta- ja kulttuuriryhmät sekä mahdollisuus yksilöllisiin, erityistarpeisiin vastaavaan harrastamiseen uusilla tavoilla esim. kulttuuriseteli, liikuntaseteli omatoimiseen erityisliikuntaan, liikkuvat erityiskulttuuri/liikuntapalvelut.

Pirkanmaan hyvinvointialueen ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma vuosille 2024–2025

Ikääntyneiden vammaisten henkilöiden arkiliikunnan saavutettavuuden lisäämiseksi tulee olla saatavilla avustaja, ulkoiluttaja tai muuta vastaavaa tukea. Kuntiin lisätä vammaisten apuvälineiden saatavuutta arkiliikuntaan, esim. kolmipyöräisten tandem-pyörän lainausmahdollisuus. Kaikki liikuntapaikat eivät ole esteettömiä.

Suositaan yli 65-vuotiaiden vammaisten henkilöiden yksilöllisen kuntoutuksen jatkamista hyvinvointialueen tuottamana. Säännöllinen kuntoutus ylläpitää toimintakykyä ja tukee kotona asumista.

Varmistetaan toimivat apuvälineet ja niiden oikea-aikainen (riittävän varhainen) käyttöönotto.

Lähtökorit: miten taataan saavutettavuus ja esteettömyys. Lähtökorien yhteistyönä erityisesti vammaisjärjestöjen kanssa tulisi lisätä.

Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma vuosille 2023–2026

Yksilöllisten hyvinvointia edistävien valintojen mahdollistaminen:

Saavutettavassa tiedottamisessa tulee huomioida erityisryhmät ja erilaiset kommunikaatiomenetelmät. Yhtenä toimenpiteenä ehdotetaan erityisryhmille suunnattuja kyselyitä, jotta saataisiin tietoa kyseisen kohderyhmän osalta. Tämä on tärkeää, jotta voidaan tarjota tarpeenmukaista ennaltaehkäisevää toimintaa. Erityisryhmien kyselyt tulee suorittaa sellaisilla menetelmillä, että saadaan tosiasiallista tietoa mm. kehitysvammaisten henkilöiden päihteidenkäytön tilanteesta ja siihen tarvittavista ennaltaehkäisevistä toimista.

Riskitekijöihin varhaisen puuttumisen tueksi tarvitaan koulutusta ja tietoa henkilöstölle vammaisten henkilöiden erityisryhmän erityispiirteistä.

Mielen hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen:

Matalan kynnyksen palveluita kehitettäessä tulee huomioida sekä rakenteellinen esteettömyys että digitaalinen saavutettavuus. Ennaltaehkäisevän palvelun tulee jalkautua myös erityisryhmän luokse. Erityisryhmän osalta tulee huomioida myös erilaisia kommunikaatiomenetelmiä käyttävät henkilöt. Pirhan oman palvelutuotannon tulee vastavammaisten henkilöiden erityisryhmän tarpeisiin, jotta ammatillinen erityisosaaminen tulee huomioiduksi. Kolmannen sektorin palveluita on tärkeä käyttää tukevana toimintana, mutta erityisryhmien palvelut eivät voi olla niiden varassa.

Vammaisneuvosto kantaa erityisesti huolta äkillisesti vammautuneiden tai myöhemmällä iällä vakavasti sairastuneiden päihteidenkäyttöön ajautumisesta vaikea henkisen tilanteen takia. Palvelussa ja toiminnassa tulee huomioida myös läheiset.

Arjen turvallisuuden lisääminen ja hyvinvointia edistävä kasvuympäristö:

Vammaisilla henkilöillä on suurempi riski joutua kaltoinkohdelluksi, jolloin väkivallan ehkäisyssä tämä tulee huomioida omana ryhmänään toimenpiteissä.

Ehdotamme turvallisuuskartoituksia, joilla voidaan turvata turvallista asumista (esimerkiksi tarjoamalla hellaan automaattista virrankatkaisijaa, ovien turvalukkoja ja tunnistamalla tupakointiin liittyvät paloriskit).

Indikaattoreissa vammaisneuvosto huomauttaa, ettei elimelliset aivo-oireyhtymät ja älyllinen kehitysvammaisuus ole mielenterveyshäiriöitä. Indikaattoreista puuttuu täysin vammaisten henkilöiden erityisryhmää arvioiva indikaattori.

Alueellisia eroja arvioidessa tulee huomioida, että osa vammaisista nuorista käy koulua muualla kuin omalla paikkakunnallaan. Koulukyselyissä tulisi huomioida vammaisten henkilöiden erityisryhmän yhdenvertainen osallistuminen kyselyihin. Kyselyiden tulee olla suunnattuja koskemaan kaikkia koululaisia. Jotta rehellinen vastaaminen kyselyyn olisi mahdollista, tulisi kyselyyn vastaaminen mahdollistaa tarvittaessa ulkopuolisen avustajan avulla. Pirhan tulee valita indikaattoreita, joissa erityisryhmät ovat huomioituna tai tehdä sellaisia tarvittaessa.